

Zlatni presek današnjice – oskudno vreme za pesnike, ne i za poeziju

(Alen Bešić, „Golo srce“, Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2012)

Sve očividnija popularnost romana kao prozne literarne forme i njegova prevaga u odnosu na poeziju kada su izdavački poduhvati u pitanju, mogla bi da dovede u pitanje smisao i potrebu za poezijom u oskudnom slobodnom vremenu savremenog čitaoca. Ipak, oni koji književnost smatraju nasušnom potrebom, čitaoci, ne samo stvaraoci, paralelno postojanje (i opstajanje!) proznih i poetskih žanrova u tom smislu ne vide u kontekstu antagonizma, već jasne dihotomije jednako važnih i vrednih književnih izraza.

Zapitanost nad smislom pisanja opsesivna je književna tema, jednako prisutna i u poeziji i u prozi. No, zadržimo se ovde samo na poeziji. Helderlinska zapitanost nad pesnicima u oskudnom vremenu, te Hajdegerova nad suštinom poezije, poput eha odzvanjaju kroz istoriju književnosti do današnjeg dana. Zašto pisati i kome danas treba poezija pita se i novosadski pesnik mlađe generacije Alen Bešić u poetskoj zbirci *Golo srce* (Narodna biblioteka „Stefan Prvovenčani“, Kraljevo, 2012).

U savremenom društvu koje odašilje jasne signale puritanske zajednice, pesnik je „sumnjivo lice“, „putnik s lažnim pasošem“ kako kaže Andrić u svom eseju *Razgovor s Gojom*, „zatočenik ostrva, tuđinac“ ili „puka fusnota“, kao Bešićev lirski junak. Već prve pesme u zbirci *Golo srce* jasno pokazuju oslanjanje na Andrićevu poetiku, što se najpre očituje u ideji da se prava umetnost (kod Bešića poezija) krije u jednostavnosti, u običnim stvarima koje su „pozornice za čuda

i velike stvari" (Andrić, 1935: 1-15)¹, u „plemenitoj nesavršenosti oblika" (pesma „Katkada"). Orošena čaša rizlinga, kriška hleba, zdela maslina, zemljani krčag, školjka koju prevrće u rukama, smokva na usnama koje je polako gustiraju, tiha letnja noć, plaža, obala, čempresi, – samo su deo inventara koji pesničkim slikama materijalizuje Bešlićev „jednostavni svet". Pesnik svedoči o tom svetu, slikom i reću i „niti prizora u rukopis bi da uprede" („Sufi"). Ali zašto pisati? Odzvanja davna sentenca da je sve već napisano i svaki novi pokušaj je samo „iscrpljeni obrazac po kom oskudno tkaš pismo" („Silazak"). Pesnik ne donosi zaključke o svetu, već kazuje istinu o njemu, nižući realije iz predmetne stvarnosti koja ga okružuje. Pohranjuje ih u vlastitost „kao sjeme egzotičnog bilja, čekajući strpljivo iz herbarijuma da prolista" („Podne"). Za rezultat dobija „beskrvnu poeziju što žudi za suncem dragocjenih kasnih objava" – one dolaze kasno, kao i priznanja, ali ipak, pesnik uvek iznova poeziji pristupa kao da to čini prvi put. Gotovo asketski, „u doba posta, nesanice, gladi" („U auri lampe"). Entuzijizam ne jenjava uprkos činjenici da su sva naša nastojanja, pa i pisanje, tek „izlomljena kružnica milimetarskih lutanja" („Zlatni presjek").

Bešlićev odnos prema književnom nasleđu i tradiciji je stvaralački. Nasleđe je eho koji miluje iz daljine, to je stih „kojim ti se neko obratio prije nekoliko stoljeća i koji te je danas konačno pronašao" („Zlatni presjek"). Skrivena citatnost jedan je od postmodernističkih postupaka kom Bešlić probegava u svojoj zbirci. Inkorporirani u stihove i revitalizovani u Bešlićevom ključu, citati Andrićevih, Ćopićevih, Dizdarevih, Popinih, Nićeovih, Nastasijevićevih, Harmsovih, Platinih, Rumijevih, Derviševih, Komadininih misli, te

---

¹ Andrić, Ivo, *Razgovor s Gojom*, Srpski književni glasnik, Beograd, 1935, knj. XLIV, 1, str. 1-15.

oni iz Knjige propovednikove, smisaono bujaju u lirskom sazvučju, stremeći „zlatnom presjeku reči“. U matematici i umetnosti zlatni presek je poseban odnos između dve veličine koji se ogleda u odnosu veće veličine prema manjoj. Nepretenciozno i bez lažne skromnosti, Bešić daje prednost književnom nasleđu i u redu veličina sopstveno delo označava manjom. Zlatni presek ove jednačine ima jedinstveno (matematički iracionalno) pozitivno rešenje: jedinicu i beskonačni ostatak pri deljenju – količnik za umetnost sasvim prihvatljiv. Dakle, u tom sistemu Bešićevo delo je deo pozitivnog rezultata i beskonačnog ostatka pri deljenju. Prihvatajući književno nasleđe, taj superiorni palimpsest koji bez daljnjeg odlično poznaje, Bešić pokušava da pronađe smisao i opravda sopstvena nastojanja da i dalje piše u vremenu i svetu koji sve teže izmiče „geometriji pada“, u toj „prekratkoj noći“ imenovanoj životom, svestan da zlatni presek reči „neće poput zapaljene strele zaparati tamno nebo“ („Zlatni presjek“), ali će, ipak uspešno „korakom kornjače domileti iz zaborava, iz sna, izroniti iz beskrajnog okeana vremena, i tiho se sklupčati u nečijem umornom srcu“. To je, iako kasna, ipak dragocena spoznaja onog koji je tek „čista nepomičnost ove prekratke noći“.

Čitava zbirka *Golo srce* u dijaloškom je dosluhu s pesmom „Zlatni presjek“, trećom po redu u zbirci. U dugom lutanju kroz trideset pesama zbirke, kao konstanta uspostavlja se zapitanost nad neobjašnjivom igrom pesničkog stvaranja, nad tim procesom koji se odvija na tri nivoa – nezavisno od pesnika, u samom pesniku i protiv pesnika. Kafkijanska nedoumica opterećuje pesnika – lirskog junaka. Sumnja u stvoreno lirsko i neutaživa potreba za istim na trenutak rezultiraju otklonom koji pesnik čini prema vlastitom delu, da bi se ubrzo pretvorile u žilu kucavicu pesnikove poetike. U jednom času je pesnik „krivotvoritelj zaludnih brodskih dnevnika“ („Antimarina I“) –

sumnjičavi literata u stvaralačkoj krizi, uplašen i nesiguran pred idejom da je neko, nekada pre, već pisao, čineći to možda i bolje od njega. Zloslutne su slike reči koje se rasipaju, odnoseći sobom po jedan deo pesnikovog „ja“. Čeznjiv prema prošlosti i sumnjičav pred budućim, Bešić konstatuje da „ono što će biti, već bilo je, i da jezik dotakao je sve“ („Wintering“), aludirajući pritom na već pomenutu sentencu da je sve već napisano. Nemoćan da u tom trenutku prevaziđe, ili se bar približi veličini stvaraoca, pesnik je autoironičan i kaže: „... maslačak konačno ostaje samo maslačak...“. Jasna referenca umrežava i čuvenu Popinu pesmu u sveopšti metež pred stvaralačku oluju („Uzmicanje“). Kratkovidom, kako Bešić kaže, u vaskolikoj biblioteci svetske književnosti Popini maslači postaju tek „razumljive stabljike“, dakle poluprazne reči svedene na doslovnost. Inovacija je svet koji zauvek uzmiče. Ushićenje pred vlastitim delom je oholost koju pesnik sebi ne može da oprost, te se rezignacija ponovo javlja kao imperativ, a strah od prepoznavanja, od već viđenog, već pročitnog (napisanog) ometa pesnikovu s(a)vest da razluči jesu li mu „ruke mlječikom ili krvlju umazane“. Poezija zahteva istinu kao apsolut i na tom polju „samo treba biti golog srca“ („Okno“), no, i pesnik je tek samo čovek i priznaje u ime lirskog junaka: „Prevazilazi te istina u tebi, taj zbir velikih i malih mrakova“ („Čistilište“). Prvi stihovi pesme „Čistilište“ najeksplicitnije su povezani s uvodnim citatom Nataniijela Hortona: „Budi istinit! Budi istinit! Slobodno pokaži svetu, ako najgore što je u tebi, a ono neku crtu po kojoj se to najgore može zaključiti!“. Zadatak pesnika je da se u potpunosti otkrije, da se razodene pred čitaocem i zadobije njegovo poverenje. Samo takva poezija je živa, velika, prava. Pesnik je kategoričan i dosledno sumnjičav prema vlastitoj misli, nepopustljiv i bolno ironičan.

Ogrešiti se o originalnost isto je što i propasti „kroz mikronske

praznine između činjenica” – tu nema stvaralačke potencije, samo bezuspešna epigonija, samo puko mimoilaženje sa suštinom poetskog stvaranja. Minuciozno gravirana metafora dva „demoni sličnosti” na pesnikovim ramenima čiji se glasovi mimoilazeći „kližu mazno jedan niz drugi” dok se „izvitoperenom jednačinom u labave čvorove spravnjuju slike” („U auri lampe”) intenzivira pesnikovu sumnju u vlastiti stvaralački potencijal. Ta „predivna, svirepa biljka: sumnja” u koliziji je s nataloženim glasovima pesnika-uzora-prethodnika. Izuzetno živa vizuelna pesnička slika labavih čvorova u čvrstoj sprezi sa akustičkom slikom demonskih glasova koji se mimoilaze, gradi čvrsto metaforičko uporište Bešićeve poetike: čitalački habitus pesnika je katalog po kom se beskonačno prebira „nevidljivim viskom”; to je „neupotrebljena svetlost” koja ne iščezava, već se taloži, dok se ne pronađe „Tačan ugao”. Intertekstualne veze su trusno tlo, nepouzdan oslonac „za sidrište obamrlog ega” („Čitajući Ničea”), kaže Bešić. U „mulju podsvijesti (...) miruju patrljci pročitano, izobličeni kalupi tuđih nesanica” („Tačan ugao”), dok se nesigurnom rukom ne protegne pesma. Nova, jedinstvena, sveobuhvatna, neiznuđena. Ulomci stvarnosti prelomljeni kroz ogledalo nečijih, davno zapisanih reči, zvuče novom lirikom, oslobođenom „izmicanja u drugo lice (tog patetičnog i beskorisnog samoubistva u jeziku)” („U ime”). Bešićevom lirikom.

Pesnik, to jest lirski junak zbirke koja na osoben način propituje moć poezije, demistifikujući čin i trenutak njenog stvaranja u neprekidnom je dijalogu sa samim sobom, ili, preciznije, s vlastitom odgovornošću prema poetskom stvaranju. Kako su sve pesme ispevane u trećem licu, mogao bi se steći utisak o nedostatku neposrednosti. Odsustvo spontanosti i svojevrsni grč u lirskom izrazu nikako nije mana poetske zbirke *Golo srce*. Naprotiv, sve to doprinosi povišenom tonalitetu koji

uzrokuje pesnikova sumnjičavost. Taj autoreferencijalni momenat Bešićeve zbirke potkrepljen je doslednom upotrebom trećeg lica jednine, u svim pesmama. Ironičan prema sopstvenom svaralačkom nagonu i kreativnom potencijalu, te ophrvan sumnjom u istinitost poezije koju stvara, a podsetimo se, istinitost je na tom polju uslov bez kog se ne može, Bešić na jednom mestu kaže: „Ja i Ti nisu spojeni sudovi dviju zamenica, no svlak koji nadrastamo i otiremo o stijenu„ („O tebi“). Treba li pisati poeziju, zašto to činiti i, na kraju, kako pisati – uporišne su tačke ove Bešićeve zbirke. Krivotvoriteljstvu, toj „bezimenoj utvari nastanjenoj u emulziji svih ogledala“ pesnik se svojski trudi da umakne, neprestano ispitujući sebe. Savladavši „obamrli ego“, pesnik nadrasta samog sebe, i oslobađa se ustanovljenih kalupa, poput zmije koja spasonosno menja svoj svlak.

Između borbe s rečima i svakodnevnog rvanja s anđelom, Bešić stavlja znak jednakosti. No, da ta upornost nije pogrešna i da ga, uprkos svemu, u poeziji zadržava, dokaz je zbirka *Golo srce*.